

Раскрыта сущность компетентностного подхода как совокупности общих принципов определения целей образования, отбора содержания образования, организации образовательного процесса и оценки образовательных результатов. Охарактеризованы личностно-деятельностный подход как основа взаимодействия преподавателя и студента в условиях обучения.

Лингво-информационная компетенция, компетентностный подход, личностно-деятельностный подход, переводчик.

The article describes the concept of linguistic and information competence for future translators and defined linguistic and information competency as key competencies for future translators. The term "competence" is a complex capacitive sense, as covering different sides of personality. The linguistic competence refers to the development of students' ability to assimilate, activate and systematize linguistic units: the vocabulary of the language, phonetic principles, rules of grammar, gaining knowledge about the expression of cultural values in the native language and the foreign language. Information competence covers the knowledge of regional geographic features of foreign speakers, their traditions, etiquette, habits, behavior and the ability to use in the translation process.

They had selected and examined competence and student-activity approaches. The essence of the competence approach is a set of general principles defining the goals of education, selection of educational content of the educational process and assessment of educational outcomes. They had characterized student-activity approach as the basis for the interaction of teachers and students in learning.

Linguistic and information competence, competence approach, student-activity approach, interpreter.

УДК 37.018 = 11

НАВЧАННЯ АНОТУВАННЮ ІНШОМОВНИХ ДЖЕРЕЛ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

С.М. Мусійчук, кандидат педагогічних наук

Стаття розкриває методичний потенціал навчання анотуванню іншомовних джерел не лише для формування лінгвістичної компетенції студентів немовних вузів, але й для формування фахової компетенції, сприяючи розвитку інтелекту й власного когнітивного стилю студентів немовних ВНЗ. Проаналізовано поняття «фахова компетенція», «анотування», «анотація», «інференція», «кореліференція». Висвітлено механізм інференції, кореліференції і концептуалізації професійних знань. З'ясовано, що анотування є оптимальним засобом засвоєння і концептуалізації смислової інформації фахових текстів.

Анотування, фахова компетенція, інференція, кореліференція, концептуалізація.

© С.М. Мусійчук, 2014

Формування професійної компетентності є важливим аспектом у процесі підготовки спеціалістів будь-якої галузі людської діяльності, отже всі навчальні дисципліни, як профільючі так і непрофільючі, що викладаються у навчальних закладах, мають спрямовуватися на розвиток глибокої фахової компетентності. Задачі підготовки кваліфікованих спеціалістів, що володіють високою культурою мислення й умінням самостійно орієнтуватися в новій науково-технічній інформації, в значній мірі пов'язані з проблемою навчання іншомовному читанню і письму. Звідси інтерес сучасної методики навчання іноземних мов до організації активної діяльності самих студентів, спрямований на засвоєння ними нових знань та вмінь, залучення їх до планування своєї навчальної діяльності, оволодіння ефективними стратегіями навчання і, зрештою, формування власного когнітивного стилю.

Необхідність навчання анотуванню зафіксована Програмою з іноземної мови для професійного спілкування для рівнів B1 і B2 (незалежний користувач), Програмою ДАК України для аспірантів і здобувачів. Рекомендації Ради Європи також передбачають досягнення випускниками ВНЗ рівня B2, в рамках якого необхідно сформувати навички та вміння вилучення інформації, ідей і точок зору із вузькоспеціальних джерел у межах своєї сфери.

Програма з іноземної мови за професійним спрямуванням вимагає від випускників немовних вищих навчальних закладів уміння читати оригінальну літературу з фаху з метою отримання нової інформації, необхідної для виконання професійних задач і прийняття професійних рішень, а також писати професійні тексти й документи іноземною мовою по багатьом галузевим питанням [6, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему анотування в методиці навчання іноземних мов досліджували багато вчених, які визначили загальний напрям навчання анотування (А.А. Вейзе (1985), Н.Д. Зоріна (1973), О.І. Цибіна (2000), Б.А.Черемісов (1970), А.Л. Brown (1983), J. Edge (2006), R. Glaser, (1990; 2000), E. Kissner (2006), T. Newfields (2006) та ін.), розглянули зв'язок анотування з реферуванням (В.І. Агамджанова (1984), Д.І. Блюменау (1982), В.П. Леонов (1986) та ін.) та структуру анотації, її кількісні і якісні характеристики (А.А. Вейзе (1985), В.Б. Григоров (1991), Г.И. Славина (1991)), ефективність анотування як прийому навчання читання і письма іноземною мовою в мовних (А.А. Вейзе (1995)) і немовних ВНЗ (В.И. Агамджанова (1984), О.А. Барташова (2003), С.Ю. Верещагіна (2006), Д.Д. Вороніна (1990), Н.К. Гарбовский (1985), Н.В. Ільчева (2002), Л.К. Кондратюкова (2001), Т.С. Куприкова (2003), Л.Е. Москалець (1998), Л.С. Пичкова (1999), Г.І. Славина (1991), Н.А. Фролова (2006), А. Johns, D. Paz. (1997), М.Н. Markel (1984), E. Werlich, (1988) та ін.), роль анотування в підвищенні якості навчальних досягнень майбутнього фахівця немовного ВНЗ (Е.В. Семенова (2007)), можливість алгоритмізації процесу анотування (В.П. Леонов (1987), Т.П. Карпилович (2005), К.В. Перевозчикова (1989), Г.В. Сорокових (1993) та ін.).

Цими авторами і їх послідовниками була розроблена методика роботи переважно із зовнішніми структурами тексту (абзацами, групами абзаців, понадфразовою єдністю), алгоритм встановлення логічної структури тексту, виділення лексичної тематичної сітки тексту і вилучення семантичної інформації з прочитаного, формулювання імпліцитного смислу тексту, визначення надзадачі, теми, ідеї, з'ясування логічних відношень між частинами тексту.

Такими дослідниками як А.Н. Баранов, В.З. Дем'янков, С.А. Жаботинська, О.О. Залевська, Т.П. Карпилович, О.С. Кубрякова, О.О. Леонтьєв, Л.Н. Мурзин, П.Б. Паршин, З.Д. Попова, О.О. Селіванова, Л.А. Силкович, А.С. Штерн, J.W. Alba, J.R. Andersen, P.L. Carrell, R.L. Solso та ін. було встановлено, що саме ці ментальні структури становлять концептуальний простір тексту, його тематичний зміст, схематичну форму і відіграють головну роль у реальних процесах породження і розуміння тексту. Звідси випливає необхідність переосмислення процесу анотування з позицій когнітивної науки.

Таким чином, значущість оволодіння студентами немовних ВНЗ навичок та вмінь анотування професійно орієнтованих текстів іноземною мовою, при фактичній відсутності навчальної стратегії, яка б давала їм об'єктивну основу для складання анотацій професійно орієнтованих текстів, нерозмежованість основних видів анотації за їх практичним застосуванням, нерозробленість комплексу вправ, що формує навички й вміння анотування, з одного боку, та нові підходи до текстосприймання, з іншого, зумовили актуальність вибраної нами теми.

Мета дослідження полягає у більш глибокому розкритті навчального потенціалу анотування не лише для формування лінгвістичної компетенції студентів немовних вузів, але й для формування фахової компетенції, сприяючи розвитку інтелекту й власного когнітивного стилю студентів.

Виклад основного матеріалу. Як показує наш аналіз підходів до навчання анотуванню, робота із зовнішніми структурами, не сприяє формуванню у студентів гнучких стратегій розуміння спеціальних текстів і не надають їм орієнтовної основи дій для знаходження основної інформації тексту.

Гнучкою стратегією, яка допомагає фахівцю прилучитися до новітніх джерел інформації, розвинути й поглибити навички та вміння розуміння професійно орієнтованих текстів і викладу їх короткого змісту у письмовій або усній формі, є анотування, під яким ми розуміємо передачу основних думок першоджерела у вигляді зв'язного письмового або усного тексту, засновану на виділенні макроструктури первинного тексту. Результатом анотування є анотація – один із основних видів вторинних текстів, який відображає опрацьований матеріал першоджерела у стислій формі.

Фахова компетенція – це частина концептуальної системи особистості, що включає в себе сукупність *знань, навичок, умінь*, які формуються в процесі навчання тій або іншій дисципліні й необхідні для професійної діяльності на мові, яка вивчається. Анотування розвиває

вміння отримувати основну інформацію з першоджерела, відділяти головну інформацію від другорядної і має безпосереднє відношення до центрального питання багатьох наук, а саме – розуміння. Розуміння – це когнітивна операція по формуванню концепту тексту (максимально скомпресованого наукового знання), усвідомленню авторських і текстових стратегій, відтворення картини загального смислу тексту.

А.А. Леонтьєв представляє процес розуміння тексту як процес трансформації змісту цього тексту у будь-яку іншу форму його закріплення. Це може бути процес парафраза або перекладу, або ж процес смислової компресії, у результаті якого утворюється мінітекст, що представляє собою основний зміст початкового змісту – реферат, анотація, резюме, набір ключових слів. [3, с. 141-142]. Дослідження О. Балахонова [1], Л. Мурзина, А. Штерн [5] та ін. показали, що роль смислової компресії тексту у присвоєнні смислової інформації надзвичайно велика. Вона є найбільш повною репрезентацією цілісності тексту. При цьому під компресією розуміється зовсім не механічне зменшення об'єму тексту, тобто не просто кількісні зміни. Це такий процес, при якому все другорядне (побічні лінії, додаткова інформація) прибирається і передається лише основний зміст. Встановленим фактом є й те, що в процесі суб'єктивного перетворення інформація у вербальній формі згущується і перекодовується на код особистісних смислів і в такій згорнутій формі надходить на зберігання в тезаурус реципієнта [1, с. 68], тобто відбувається концептуалізація знань. Це, в свою чергу, призводить до росту рівня загальноосвітньої і професійної підготовки студентів, до кращого засвоєння дисциплін немовного вузу, оскільки вміння компресії текстового змісту, як відмічає Л.К. Мазунова, є могутнім інструментом інтелектуального розвитку студента, забезпечуючи концептуалізацію наочних і абстрактних знань – цю з базових цілей мовної комунікації обох форм, усної й письмової, на будь-якій мові [4, с. 11]. Змістом наукового тексту є саме вербалізоване знання. При аналізі наукового тексту і породженні другорядного тексту необхідно співставлення старого знання з новим. Будь-який текст базується на попередньому знанні, але водночас в ньому актуалізується нове, індивідуальне знання дослідника, яке слід розуміти в світлі сучасного розвитку науки. У цьому аспекті текст співвідноситься з поняттям кореференції, тобто поєднанням старого і нового знання. Поняття кореференції визначає таку характеристику наукового тексту, як його когнітивність і інтелектуальність. Науковий текст розглядається як продукування знань, творення нових смислів, що потребує інтелектуального напруження. Жодне звертання до тексту або дискурсу неможливе без звернення до процесів інференції, тобто умовиводу, який формується учасниками комунікації в процесі інтерпретації отримуваних повідомлень і може здійснюватись на підставі інформації, відомої з контексту ситуації, з попереднього мовного контексту, з уже накопиченого протягом життя досвіду спілкування та соціокультурних знань. О.С. Кубрякова вважає, що будь-яка мовна форма, а текст, у першу чергу, сигналізує не лише про те, що в ній

реально присутній, але й про те, що підлягає семантичному виведенню – виведенню за інферентним типом. Текст існує як джерело збудження у нашій свідомості численних асоціацій і когнітивних численних асоціацій і когнітивних структур (від простих фреймів до набагато більш складних ментальних просторів), є показним саме тим, що з нього можна вивести. Тому він є зразком такої складної мовної форми, такого семіотичного утворення, яке надихає читача до творчого процесу його розуміння, сприйняття, інтерпретації, домислення когнітивної діяльності, яка має справу з осмисленням людського досвіду, відображеним в описах світу і служить для створення нових сходинок пізнання цього світу [2, с. 201]. До самого розповсюдженого і найбільш надійного способу засвоєння інформації науково-технічних текстів, на думку О.С. Балахонова, слід віднести її письмову фіксацію. Письмо є не тільки універсальним засобом продукування і матеріалізації нового знання, а й надійним засобом зберігання найбільшої за обсягом екстрасоматичної інформації, нарівні з генетичною (~ 10¹⁰ бітів) і інформацією у нервовій системі і головному мозку людини (~ 10¹³ бітів) [7, с. 260].

Використання письма лише як технічного уміння («універсального закріплювача») не забезпечує його розвитку як самостійного, самодостатнього виду мовленнєвої діяльності. Тому неможна не погодитись з Л.К. Мазуною у тому, що статус письма в іншомовному навчанні як допоміжного засобу оволодіння іноземною мовою не відповідає його об'єктивній значимості і ролі в онтогенезі людини. Процеси письмової текстової діяльності безпосередньо пов'язані з вилученням, систематизацією, згортанням (концептуалізацією) і розгортанням (породженням) текстової інформації в індивідуальній творчості особистості. Виключення письма із освіти рівнозначне гальмуванню процесів онтогенезу, процесів інтелектуального становлення індивіда, гальмуванню морфологічного дозрівання органу інтелекту (мозку) з усіма наслідками, які звідси витікають [4, с. 3]. Тому при навчанні анотуванню відбувається розвиток інтелектуальних і пізнавальних здібностей студентів і готовності до наступної самоосвіти у галузі володіння іноземною мовою. Як видно з викладеного вище, навчання написанню вторинних текстів здійснюється за допомогою мовленнєвих дій, пов'язаних не просто з репродукцією, а й також із реконструкцією і трансформацією заданого тексту. Всі ці дії, спрямовані на компресію змісту початкового тексту, на збереження смислової тотожності створеного вторинного тексту початковому, авторському, сприяє кращому засвоєнню, присвоєнню і концептуалізації змісту професійних текстів, а, відповідно, формуванню предметної компетенції студентів, розвитку їх інтелекту і формуванню особистого когнітивного стилю майбутніх спеціалістів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, анотування є необхідним складником процесу навчання іноземної мови у немовних ВНЗ, оскільки сприяє формуванню вмінь зрілого читання професійно орієнтованих текстів і письма, лексико-граматичних навичок та вмінь

складання зв'язного усного/письмового тексту, що відображає зміст прочитаного, ефективно виконує функцію контролю за рівнем сформованості навичок та вмінь зрілого читання і письма, є ефективним засобом засвоєння, привласнення та концептуалізації змістової інформації фахових текстів і формування предметної компетенції студентів, а також сприяє розвитку їх інтелекту і формування власного когнітивного стилю. Перспективами подальших розвідок ми вважаємо розгляд видів анотацій і їх мовних особливостей.

Список літератури

1. Балахонов А.С. Методика обучения иноязычному информативному чтению в неязыковом вузе (II-III этапы, английский язык): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)». – Пермь, 1990. – 24 с.
2. Кубрякова Е.С. О тексте и критериях его определения // Текст. Структура и семантика. Т. 1. – М., 2001. – С. 72-81.
3. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики: Учеб. для студентов вузов по спец. «Психология»; [3-е изд.]. – М.: Смысл; СПб.: Лань, 2003. – 285 с.
4. Мазунова Л.К. Система овладения культурой иноязычного письма в языковом вузе: Автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)». – М., 2005. – 52 с.
5. Мурзин Л.Н., Штерн А.С. Текст и его восприятие / Л. Мурзин, А. Штерн / – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1991. – 171 с.
6. Хоменко Л.О., Мусійчук С.М. Програма з іноземної мови професійного спілкування / Хоменко Л.О., Мусійчук С.М. – К., 2009. – 119 с.
7. Эбелинг В. Физика процессов эволюции: [Синергет. подход]. – М.: УРСС, 2001. – 326 с.

Статья раскрывает методический потенциал обучения аннотирования иностранных источников не только для формирования лингвистической компетенции студентов неязыковых вузов, но и для формирования профессиональной компетенции, способствуя развитию интеллекта и собственного когнитивного стиля студентов неязыковых вузов. Проанализированы понятия «профессиональная компетенция», «аннотирования», «аннотация», «инференции», «кореференция». Освещены механизм инференции, кореференции и концептуализации профессиональных знаний. Выяснено, что аннотирования является оптимальным средством усвоения и концептуализации смысловой информации профессиональных текстов.

Фахова компетенція, інференція, кореференція, концептуалізація.

The article deals with the methodological potential of teaching annotating the sources in foreign languages not only for the formation of the linguistic competence of students, but also for the formation of professional competence, that contribute the development of intelligence and cognitive style of students of non-language high schools. The author analyzes some concepts. The first is «professional competence», as a part of the conceptual system of the person. This system includes a combination of knowledge, skills and habits formed in the process of learning a particular discipline and necessary for professional work in the target language. The second is «annotating», as a transfer of the basic ideas of the original source in the